

NEZÁVISLE A KONŠTRUKTIVISTICKY O SEXUALITE / IVAN LUKŠÍK MARKOVÁ, DAGMAR. 2012. O SEXUALITE, SEXUÁLNEJ MORÁLKE A SÚČASNÝCH PARTNERSKÝCH VZŤAHOCH. NITRA: GARMOND.

Autorka knihy sa dlhodobo zameriava na sociálne otázky sexuality, partnerských vzťahov a sexuálnej výchovy, a preto neprekvapuje, že svoje bádania a výsledky sumarizuje v monografickej forme. V tomto širokom tematickom poli sleduje líniu etických súvislostí. Jej prvým konceptuálnym východiskom je, že porozumenie, ale zrejme aj vytváranie etickej dimenzie sexuality a partnerských vzťahov, by sa malo zakladať na vedeckých zisteniach a nemalo by byť reflektované len z pozície filozofie a etiky, ako sa to v prevažnej miere v slovenských podmienkach deje, ale aj na základe empiricky zameraných spoločenských vied, najmä sociológie a sociálnej psychológie. V istom rozpore s týmto vedeckým zameraním je jej druhé východisko, v ktorom sa hlási k sociálno-konstruktivistickej paradigme, ktorá vie absorbovať aj nevedecké, resp. nie empiricky či exaktne metodologicky alebo logicky získané závery, akými môžu byť aj isté morálne rozprávanie a podobenstvá. V duchu toho sa autorka v otázke etiky prikláňa k Brázdovi, t.j. ku systematickému a kritickému reflektovaniu morálky, teda k deskripcii faktov týkajúcich sa morálky, k jej vysvetleniu alebo zdôvodňovaniu. Tretím východiskom autorky je, že dané témy nemožno skúmať z perspektívy individuálnej psychológie, ale keďže ide o fenomény a konštrukcie so zjavne a zásadne sociálnym charakterom, je nutné je skúmať z pozície sociálne orientovaných vied, akou je napr. sociálna psychológia.

Autorka sa na základe týchto východísk snaží vyvrátiť esencialistický pohľad na sexualitu, t.j. že napr. *individuum disponuje istým množstvom sexuálnej energie, ktorá skôr či neskôr požaduje uvoľnenie*. Pre toto vyvrátenie je dôležité predovšetkým jej tretie východisko. Sexualita nie je tu a teraz stále rovnaká a večná, ale sociálne historicky a kultúrne utváraná. Autorka

ukazuje ako k tomuto poznaniu dospeli sociálne a čiastočne aj medicínske vedy po dlhej ceste, počas ktorej sa odpútavali od modelu prírodných vied. Autorka sa zameriava na vývoj, z jej pohľadu na konštruovanie sexuality v rámci tzv. sexuálnych vied, od jej biologického zamerania cez patologizáciu, demytizáciu až po dekonštrukciu prirodzeného biologizujúceho porozumenia sexuality. Domnievam sa, že v tejto časti dostatočne nedoceníla vplyv Freuda a jeho nasledovníkov pri formovaní spoločenského i laického vedomia. V psychoanalytickej zmesi esencialistického a kultúrneho prevažuje to prvé a koncept pudu, komplexu a pod. sa stali súčasťou kultúry, ovplyvňujú myslenie a jazyk sociálnych vedcov i laikov. Autorka svoj prehľad uzatvára tým, že v súčasnosti v oblasti predmetného skúmania existujú dve paradigmy: esencialistická a sociálno-konstruktivistická. Autorka argumentuje v prospech sociálno-konstruktivistickej pozície. Uvádza, že na sexualitu sa možno nazerať ako na *ktorékoľvek iné kultúrou organizované správanie*. Dôležitú úlohu pri vytváraní a spoločenskom organizovaní sexuality plnia spoločensky rozšírené diskurzy. Autorka popisuje diskurzívne prúdy, ktoré sa na tomto podieľajú. Napriek jasnej argumentácii v prospech sociálno-konstruktivistickej pozície aj tak napokon vo verejnej sfére prevažuje tá esencialistická, a to kvôli lepšej *inscenácii a rezonancii*.

V prístupe k morálke je autorka konzistentná s tým, ako sa pozerá na sexualitu. Tak ako stavala do opozície sexualitu biologického života a sexualitu sociálneho reflektovania, tak píše o morálke danej a morálke reflektovanej, argumentovanej a zdôvodňovanej. Autorka ukazuje, aká je morálka, keď je chápaná ako daná, a ako ju vidíme, keď sa zamýšľame nad tým, kto ju vytvára, čomu slúži, kto a ako sa má podľa nej správať. V súvislosti s morálkou sa zaoberá sociálnou kon-

Poznámky

1 Napr. Marková, D., Rovňanová, R. (eds.). 2013. Sexuality VI: Zborník vedeckých príspevkov. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela; Marková, D., Rovňanová, R. (eds.). 2012. Sexuality V: Zborník vedeckých príspevkov. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela; Marková, D. (ed.). 2010. Sexuality IV: Zborník vedeckých príspevkov. Bratislava: Univerzita Komenského; Marková, D. (ed.). 2010. Sexuality III: Zborník vedeckých príspevkov. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa; Marková, D. (ed.). 2009. Sexualities II: Collection of Papers from the Second International Conference held on 30 Sept.–1 Oct. 2008. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa; Marková, D. (ed.). 2008. Sexuality: Zborník príspevkov z prvej medzinárodnej konferencie realizovanej v dňoch 20. – 21. 9. 2007. Hradec Králové: Univerzita Hradec Králové.

TRANSGENDER ME: ZPRÁVA ZE SVĚTA NA POMEZÍ / Vítězslav Slíva

Transgender Me je doprovodný program Prague Pride, dnes již každoročního festivalu sexuálních menšin. Problematika transgender osob na rozdíl od tematiky gay a lesbické, stále není v naší zemi dostatečně známá a veřejnost má obvykle zkreslené představy, které skupiny lidí do takové kolonky zařadit. To také znamená, že veřejnost má často o této komunitě stereotypní představy, které korespondují jak s nedostatkem korektních informací, tak se špatnou medializací tohoto fenoménu. Příliš známy nejsou ani životy těchto lidí, kteří se často nacházejí v jakési „šedé zóně“, která je vymezena jak kulturním ukotvením genderu v klasickém západním stylu, tak mediálním nezájmem a obecně neschopností naší společnosti tuto problematiku uchopit pomocí terminologie, kterou

trolou, normativitou, normativními významami skrytými v jazyku, koncepci tabu, hriechu a rizika. Autorka svoj teoretický pohľad na sexuálnu morálku ďalej rozširuje o konštruovanie ženskej a mužskej sexuality v kontexte rodových stereotypov a heteronormativity. Vidí vzťahové a sexuálne formy, resp. organizácie partnerských a sexuálnych vzťahov, buď ako sexuálne scenáre, alebo ako sexuálne biografie, resp. ako sexuálne životné štýly, ktoré obohacuje o výsledky svojho výskumu. Tieto formy, resp. organizácie, skúma a v koncentrovanej forme ponúka výsledky svojho bádania. Ukazuje, ako je sexualita ukotvená a vytváraná v dynamike sociálnych procesov. Približuje rôzne fenomény a podoby sexuality v súčasnej spoločnosti cez reflexívne pohľady deskriptívnej etiky. Ukazuje to, ako sa s premenami sexuality menia normy, pravidlá a hodnoty. V duchu nezávislého a otvoreného bádania nevnaša do svojej práce žiadny nový etický rámec, iba ak ten, ktorý charakterizuje otvorené a nezávislé bádanie v rámci sociálno-konstruktivistickej paradigmy. Autorka sa v svojej práci nesnaží vysporiadať s tradičným kresťanským pohľadom na sexualitu, upriamuje sa len na to, čo zo súčasného skúmania sexuality vyplýva pre etiku medziľudských vzťahov. Ukazuje napríklad, ako sa morálka vyjedná

va v súčasných partnerských vzťahoch. Na záver autorka stručne hodnotí, kam až dospela diverzifikácia partnerských vzťahov a sexuality mladých ľudí na Slovensku a ako súvisia s tradíciou predchádzajúcich generácií.

Niektoré otázky nechala autorka len naznačené alebo čiastočne otvorené. Otázkou napr. je, ako sa fenomény rozšírenej dospelosti, narastajúce kohabitácie, odkladanie reprodukcie do vyššieho veku podpisujú na konštruovaní a žití sexualitu. Otázkou tiež je, ako sa s týmito fenoménmi vysporiadať generácia rodičov a čo je z ich pohľadu normou sociálnej dospelosti vrátane „zrelej“ sexuality. Otázkou je, ako sa ekonomická a materiálna závislosť dospelých detí od ich rodičov podpisuje na ich partnerských aspiráciách a pod. Pre skúmanie diverzít sexuality, resp. sexualít, by bolo prínosné zaoberať sa relatívne neprebádanou oblasťou partnerských a rodinných vzťahov obyvateľov marginalizovaných rómskych komunít, ktoré sú na Slovensku v súčasnosti opradené diskurzami mýtizácie a patologizácie indického pôvodu. A napokon tiež by bolo zaujímavé študovať, ako sa *vynútené ticho* o sexuálnej výchove a aj iných sexuálnych témach transformuje do kresťanského diskurzu a aký vplyv má tento diskurz na legislatívne, politické a iné sociálne prostredie Slovenska.

NEJISTÁ TUZEMSKÁ VYCHÁZKA DO HISTORIE A PRÍTOMNOSTI MUŽSTVÍ /

JAN SEIDL, ZDENĚK SLOBODA

ŠVAŘÍČKOVÁ SLABÁKOVÁ, RADMILA, KOHOUTOVÁ, JITKA, PAVLÍČKOVÁ, RADMILA, HUTEČKA, JIŘÍ A KOL. 2012. *KONSTRUKCE MASKULINNÍ IDENTITY V MINULOSTI A SOUČASNOSTI. KONCEPTY, METODY, PERSPEKTIVY*. PRAHA: NAKLADATELSTVÍ LIDOVÉ NOVINY.

V červnu 2011 uspořádala katedra historie FF UP v Olomouci interdisciplinární konferenci „Konstrukce mužské

identity v minulosti a současnosti“, již se s příspěvkem zúčastnilo 41 badatelů a badatelek. Poněkud užší skupina, či-

máme k dispozici. Letošní ročník Transgender Me se pokusil přiblížit transgenderová témata akcentem na propojení kultury a historie, jelikož transgender lze najít snad ve všech společnostech na planetě. Mnoho z těchto společností jej implementovalo do vlastních kulturních vzorců tak, že se transgender stal přirozenou součástí jejich společností, a to dávno před tím, než by toto téma v Evropě vyvolalo jakýkoli výraznější zájem. Zde lze nejvíce vnímat rozpor mezi kulturami, které bychom často označili jako „primitivní“, a mezi naší „vyspělou“ postmoderně technologicko-konzumní společností, kde oni „primitivové“ mají často mnohem senzitivnější přístup k různorodosti genderu než naše vlastní společnost „západního střihu“.

Letošní, již třetí ročník Transgender Me probíhal převážně v prostorách Národní technické knihovny. Součástí celého programu byla výstava mnoha renomovaných umělců a umělek. Z nich můžeme jmenovat například Lukáše Houdka, který se kromě problematiky romské minority a dokumentace této menšiny zabýval také mapováním života hidžer. O těch se zmíním ještě dále.

Dalším z autorů fotografií byl Michael Dvorak, který se mimo jiné věnuje portrétování osob z komunity „Dvou duší“,¹ což jsou příslušníci mnoha severoamerických kmenů. Mezi další autory patřil Jan Khür, který portrétoval mexické muxes Lenka Klicperová a Jarmila Štuková, které dokumentovaly albánské virginy. Transgender osoby žijící v Africe přiblížily fotografie Zanele Muhiliho.²

Výstava se vedle audiovizuálních materiálů dále věnovala odkazům na transosoby v nordických mytologiích nebo v různorodých domorodých společnostech. Pokud se totiž podíváme na mytologie mnoha národů a především mýty, které se zabývají kosmogonií, odhalíme v nich překvapivé množství primordiálních bytostí s neurčitým pohlavím, které se na známá pohlaví rozdělily až jejich dekonstrukcí na další elementy samotného celistvého bytí. Například v hinduistické mytologii, než Brahma vytvořil sám ze sebe mužský a ženský protějšek, byl oboupohlavní (či bezpohlavní) entitou. Takových případů by bylo možné z různých mytologií vyjmeno-

tající 28 autorů a autorek, pak v loňském roce vydala kolektivní monografii, která z příspěvků na této konferenci vychází. Konferenční původ a ráz monografie, který je u látky u nás dosud málo probádané v podstatě nevyhnutelný, s sebou nese známé výhody, jako je oborová a tematická různorodost, ale i nevýhody, které vysvitnou na následujících řádcích, a vrátíme se k nim i v závěru recenze.

Práce je rozdělena do dvou částí – první se týká konstrukcí maskulinní identity v minulosti, druhá v současnosti. Jelikož jde o rozsáhlou publikaci, i my jsme dospěli k dělení recenzentského kolektivu. Každý zhodnotil jednu z částí tak, jak to odpovídá našemu odbornému zaměření – Jan Seidl polovinu věnovanou minulosti a Zdeněk Sloboda tu věnovanou současnosti.

V prvním bloku historického oddílu podává Michaela Antonín Malaniková přehled, jak s konceptem maskulinity pracuje zahraniční medievistika, a Jiří Hutečka shrnuje, jak zachází zahraniční historiografie s konceptem militární maskulinity, přičemž chronologicky se zaměřuje na 19. století. Zmiňuje se mimo jiné o teorii Johna Toshe o oddělených „jevištích“, na nichž se maskulinita performuje, kdy „úspěšná performance na jednom jevišti se vylučuje s efektivní inscenací maskulinity na jiném“. Již zde, stejně jako na řadě jiných míst v knize, se ukazuje, jak bláhová byla ambice editorů vyhnout se v knize „slovníku (...), kde se neustále artikuluje, operacionalizuje, recipe, postuluje, reinskripuje či se staví „aditivně“, kterou ohlašují v úvodu (s. 20). Bez podobného pojmového aparátu, který je nutno chápat jako výraz metodologického ukotvení badatelů, nikoli jako samoučelný vrtoch, hrozí, že studium konstrukcí maskulinních identit zůstane odsouzeno k podobě, v jaké je převážně představeno ve druhém bloku historického oddílu – podle našeho názoru v průměru nejslabším.

Druhý blok obsahuje pět příspěvků, jejichž společným prvkem je, že jejich autoři vycházejí z pramenů, které se nějakým způsobem týkají života šlechty v období raného no-

vověku a 19. století. Václav Bůžek na základě různých literárních děl a korespondence popsal ideály křesťanského rytířství v chování urozeného muže předbělohorské doby. Problémem jeho příspěvku je, že se nedozvíme, v čem byly tyto ideály synchronně či diachronně jedinečné, nebo naopak typické. Autorovou metodou je prostá excerpce několika přímých vyjádření na dosti úzce vymezené téma z jistého pramenného korpusu. Jaké má však takové poznání bez dalšího kontextu význam? Tünde Lengyelová obdobně excerpovala pochvalná vyjádření o mužnosti zesnulých vojevůdců z raně novověkých uherských pohřebních kázání. Oproti Bůžkovi zapojuje také komparativní perspektivu, kdy např. dochází k závěru, že mužský ideál se z těchto pramenů jeví jako variabilnější, ženský naopak jako stereotypnější. Příspěvek Daniela Hupky, který se týká hraběte Jozefa Pálffyho, nepřekračuje meze ilustrace obecně známých modelů na životě konkrétního jednotlivce. Vzhledem k tomu, že každý z autorů tohoto bloku pracuje s jiným typem pramenů, nelze ani postavit vedle sebe např. příspěvky Bůžkův a Hupkův a hledat v jejich konfrontaci odpověď na to, jak se změnil ideál aristokrata mezi 16. a 19. stoletím: oba autoři zkoumají navzájem zcela mimoběžné aspekty. Nejpodnětnějším příspěvkem tohoto bloku je tak text Jiřího Kubeše, který jednak pracuje s typem pramenů, který je pro analýzu konstruovanosti mužských identit v období raného novověku mimořádně příhodný (dopisy mladých šlechticů z kavalírských cest z druhé poloviny 17. století, v nichž autoři reflektují svou situaci na prahu mezi chlapečtím a mužstvím), přičemž zároveň umožňuje popsat rozdíl mezi ideálem a praxí, a jednak se nebojí použít např. pojmu „inscenace těla“, což mu – ve zkratce řečeno – umožňuje nahlédnout za hranice toho, kdy autor dopisu explicitně napíše „jako řádný dospělý šlechtic musím dělat to a to“.

Také příspěvky třetího bloku analyzují prameny, v nichž je nějak přítomen „šev“ (s. 125) mezi dvěma identitami, tentokrát mezi mužskou a ženskou, a také zde se ukazuje,

vat mnoho, bohužel na to není v této zprávě prostor. To, že se letošní Transgender Me zabýval i těmito historickými souvislostmi, je možné vidět jako důležité, jelikož mytologie mají stále silnou pozici v kulturním povědomí jednotlivých společností a velká část z nich má k tématu genderu, a konkrétně transgenderu, co říct.

Podstatnou součástí letošního ročníku byli také pozvaní hosté, kteří zastupovali skupinu obyvatelstva zvanou „hidžry“ a komunitu „Dvou duší“. Pozvanou osobou „Dvou duší“ byl Richard LaFortune, příslušník kmene Jupiků, kteří obývají Aljašku. Hovořil nejen o významu jedinců spadajících do kategorie „dvou duší“ a o rolích, které mohou v různých kmenech zastávat, ale také o problémech, které indiáni primárně měli s kolonisty, kteří často vůbec jejich genderové identity nechápali. Připomněl také historku o setkání jednoho patriarchálního kmene ze Severní Karolíny s kolonizátory, kde došlo ke zmatenému úvodu při jejich setkání, jelikož indiáni stále očekávali příchod ženy, která povede jednání za stranu kolonizátorů. Reflekoval rovněž problematiku přístupu kolonizátorů, kteří indiány utlačovali mimo jiné i kvůli jejich odlišnému pohledu na gender. Richard dodal, že přístup vlády USA se v některých ohledech nezměnil dodnes.

Podstatná část přednášky Richarda LaFortuna byla věnována právě problematice příslušníků komunity „Dvou duší.“ Tento fenomén je v Evropě a ve světě znám spíše pod hanlivým označením „berdache“, což byl termín pocházející z Perštiny používaný kolonizátory k označení spíše submisivního homosexuálního otroka. Příslušníci komunity „Dvou duší“ vedli dlouhé debaty s kulturními antropology, než přesvědčili je i veřejnost, že použití tohoto termínu nemá nic společného s kulturním fenoménem „Dvou duší.“ Ten sám je totiž jen jakousi zastřešující ideou pro popis jevu, který je doložen u několika set domorodých kmenů napříč Severní i Jižní Amerikou. „Dvě duše“ můžeme chápat jako pojem označující jedince, kteří ze západního pohledu nezapadají ani do maskulinní, ani do femininní škatulky. Různorodé americké kmeny své příslušníky přijímají takové, jací se cítí být, a nesnaží se jejich pozici ve společnosti

že jde obecně o konfiguraci, která umožňuje podnětné analýzy. Radmila Pavlíčková se při výzkumu raně novověkých pohřebních kázání zaměřila na ta pronesená nad zesnulými ženami a přesvědčivě ukazuje, jak metaforika souboje při popisu umírání, který má dosvědčit, že dotyčná zemřela „dobrou smrtí“, implikuje, že jsou ženám připisovány konvenční mužské atributy, přičemž maskulinizace žen v tomto kontextu se nejvíce jako nežádoucí převrácení řádu, ale naopak je vyžadována. Jakub Ivánek přispěl vynikající studií o feminizaci mužských světů, zejména sv. Václava, v českých barokních písních. V konfrontaci s výtvarným uměním, které sv. Václava stále zobrazovalo s mužskými atributy, ukazuje, že nešlo o všeobecný přerod vidění jeho postavy v raném novověku, ale že důvody této inverze je třeba hledat především v celkovém vývoji barokní písně v celoevropském kontextu. Ivánek nepopisuje, nýbrž se táže, a je transparentní v hledání odpovědi.

Čtvrtý blok soustředí příspěvky, které tematizují projevy maskulinní dominance v různých kontextech. Pavla Slavíčková prozkoumala normativní ukotvení role „otce rodiny“ v raně novověkých právních pramenech. Příspěvek je pro téma monografie podstatný, neboť právní předpis lze chápat jako jeden z „nejtvrďších“ vlivů pro konstrukci nějaké identity; z povahy pramene, a obecně právní historiografie, však také vyplývá, že je výrazně deskriptivní. Hana Jadrná Matějková na příručkách lékařů porodníků pro porodní báby z 18. století velmi dobře ukazuje diskursivní konstrukci mužské dominance nad ženami v jednom dílčím hájemství. Její příspěvek je svěže napsaný a dobře se čte; možná tak tomu je i proto, že autorka vůči těmto lékařům zaujala v leccems podobnou diskursivní strategii jako oni vůči porodním babám. Nemohli však mít někdy ve svých tvrzeních pravdu? Jitka Kohoutová analyzuje na základě ego-dokumentů pocházejících z několika rodin české intelektuální buržoazie 19. století způsoby vnímání otce živitele a dochází k zajímavému závěru, že v tomto kontextu nemu-

selo vadit, pokud otec v materiálním zajištění rodiny naprosto selhával, šlo-li ve vnímání jeho příbuzných zároveň o muže s význačnými zásluhami kulturními či národními. Konečně Jan Mareš na základě jednotlivých textů obsažených ve Svojsíkově knize *Základy junáctví* (1912), ve skutečnosti kolektivní práci třicítky autorů, dobře postihuje paletu názorů na soudobou situaci mužství, na to, zda se nachází v krizi, a na to, jak tuto krizi případně řešit. I zde patří ke kladům příspěvku transparentní výstavba závěrů.

Poslední blok historického oddílu nese název „Diskursivní formace maskulinity“ a obsahuje dva příspěvky. Marcin Filipowicz podrobil analýze různé výroky českých obrozenců o češtině a odhaluje strategie, které volili, aby vyvrátili představu, že její zpěvný charakter implikuje, že je zženštilá, aby odůvodnili, proč samotné aktivní užívání češtiny je aktem mužnosti, a aby ukázali, proč se etnickým Čechům, kteří preferují komunikaci v němčině, naopak mužnosti nedostává. Na tomto textu, zejména je-li konfrontován s jinými příspěvky tohoto oddílu, které vznikly klasickou „metodou přímou“, se snad nejlépe ukazuje potenciál diskursivní analýzy ve studiu konstrukcí maskulinity, kdy cenné závěry lze vytěžit i z pramenného materiálu, který by o věci na první pohled mnoho vypovídat nemusel. Oddíl uzavírá příspěvek Mileny Lenderové, která ukazuje na korpusu společenských katechismů z 19. století, určených převážně mužům, jak je žena čtenářům představována coby objekt, s nímž je třeba se naučit zacházet. Zatímco charakteristiky ženského genderu jsou čtenářům podávány explicitně a jsou zhuštěny do samostatných kapitol, to, jak autoři vnímali mužský gender, je nutno hledat mezi řádky napříč celou příslušnou knihou.

I většinu příspěvků druhé poloviny knihy, která se zabývá současnými konstrukcemi maskulinity, chybí jednoznačnější teoretické ukotvení. Navíc zde chybí text, který by koncepčně překlenul historickou část končící ve druhé dekádě 20. století s lety devadesátými. Obzvláště sociálněvědní

tvorit jen na základě jejich biologického pohlaví. Posluchači a posluchačky přednášky se tak mohli dozvědět, že Jupikové mají genderů šest a Navahové dokonce patnáct. Richard LaFortune dále hovořil o snaze indiánských aktivistů udržet specifické kulturní vzorce a indiánskou kulturu tam, kde to je kvůli státním zásahům mnohdy komplikované.

Další vystupující byla hidžra Abhina Aher. Hidžry lze vnímat jako transgender jedince, kteří v Indii zastávají specifické společenské postavení. Hidžry zastávaly v dávných dobách významné pozice, jelikož jejich oboupohlavnost byla ztělesněním dokonalosti. Transgender člověk byl podle indické víry považován za osobu, která prožívá svůj poslední život před vyvanutím do blaženého stavu „nebytí“. Společnosti se k jedincům, které bychom mohli nazvat hidžrami, stavěly různě: někde hidžry požívaly velkého významu, jinde byly zavrhovány. Z historického hlediska tedy vidíme, že situace hidžer byla různorodá, jejich současná sociální pozice v Indii je tristní. Stejně tak přijetí této široké skupiny osob v různých kulturních okruzích je z hlediska jejich sociálního postavení rozporuplné. Abhina Aher hovořila především o problematice přijetí hidžer v současné indické společnosti. Hidžry jsou často znásilňovány, jejich samotný sociální status je velmi nízký, kastrovní operace obvykle probíhají v nehygienických podmínkách a hidžry takto odoperované a následně ponechané na ulici často vykrvácejí. Indický velvyslanec, který byl na tuto debatu pozván, se následně snažil obhájit současnou indickou politiku, která se pokouší této komunitě vyjít vstříc jak z hlediska legislativního, tak i obecně sociálního. Současná komunita hidžer v Indii zahrnuje kolem 50 milionů jedinců.

Letošní Transgender Me byl přínosný především proto, že kladl důraz na společnost, které mají k genderu naprosto odlišný přístup, než je ten klasický západní „buď – anebo“, stejně tak letošní ročník poukázal na problémy, které v této oblasti stále existují a jejichž řešení je nadále otázkou budoucnosti.

texty by potřebovaly interpretačně doplnit o socialistickou zkušenost a identitu muže (a konfrontovat se s nimi), jelikož snaha některých autorů a autorek o ukotvení v angloamerické odborné literatuře vede k přehlížení zásadních faktorů konstrukce současného mužství v České republice.

Patrně nejlepším textem je proto hned text první, od zkušeného sociologa Martina Fafejty, na jehož textu o de-institucionalizaci otcovství je nejen znát jasné sociologické ukotvení, ale také to, že se oblasti systematicky dlouhodobě věnuje. Fafejta si všímá, že současnými ambivalentními tlaky již není otcovství v kontextu rodiny ustavováno matkami. Muži jsou na jednu stranu vystaveni konfliktu živitelství a péče, která v posledních letech nabývá na pozitivní medializaci, na druhou stranu ale zůstávají závislí na matkách, které stále drží jak reálný, tak ideologický monopol nad péčí o děti. Ženy sice muže v péči podporují, ale nijak jim pronikání do péče neusnadňují (obrácená parafráze Beckova pozorování z pronikání žen do veřejné /mužské/ sféry; s. 256). Zabývá se otcovstvím nejen během trvajícího vztahu, ale také po jeho rozpadu. Upozorňuje například na to, že po rozpadu se zpravidla akceptované pečující otcovství stává nežádoucím. Na muže je tak vyvíjený tlak ambivalentních rolí. Ten je podobný požadavku na sladování péče a práce kladeným na ženy již desítky let, což Fafejta zapomíná dodat. Menším nedostatkem textu je také to, že Fafejta příliš nereflektuje specifickou situaci otcovství před rokem 1989, kdy muži neměli faktickou živitelskou roli, která byla substituována např. kutěním, které sice přivádělo muže do privátní sféry, ale neznamenalo jejich zapojení se do ní. V 90. letech se v rámci procesu refamilializace objevila snaha „živitelskou“ roli muže rekonstituovat.

Opomíjení českého kontextu je symptomatické pro text Martina Béréše. Ten sice v úvodu uvádí, že u nás není dostatek výzkumů k jeho tématu vlivu nezaměstnanosti na (hegemonní) maskulinitu a potažmo na otcovství, nicméně postavení práce v identitě českého (a slovenského) muže

je možné na základě poznatků o genderovanosti pracovního trhu i o otcovství u nás před rokem 1989 i po něm alespoň načrtnout. Následně je pak možné tento vliv na základě zjištění ze zahraničních výzkumů více prokreslit. Text je tedy přehlídkou anglo-amerických poznatků, které je velice těžké vztáhnout k naší zkušenosti. Ojedinělé věty uvádějící např. romské muže nebo vícenásobné otce v ČR pak působí spíše nepatřičně. Bez příslušného kontextu a nepřiliš srozumitelně jsou také uváděny různé termíny a jevy, např. periodizace reflexe genderu (maskulinity?) ve výzkumech pracovního trhu.

Hlavním konceptem nejen tohoto textu je hegemonní mužství od Connell. To je zpravidla citováno z učebnice *Masculinities* z roku 1995, málokdy ale autoři a autorky reflektují jeho přepracování (spolu s Messerschmidtem) a téměř všechny texty zapomínají na to, že hegemonní mužství je pro Connell procesem a praktikami – ne tolik identitou –, a dále, že nabývá kulturně globálních a lokalizovaných podob. Proto např. dělnická maskulinita v příslušném kontextu může být hegemonní a maskulinita bílých límečků souhlasnou či alternativní. Nejen Connell píše o praktikách mužů z dělnické třídy, kteří feminizací jinak globálně nadřazených maskulinit vytvářejí lokální hegemonii své maskulinity. Proto asi nejzajímavější je v Béréšově textu poznatek Willott a Griffin, že muži nemající ekonomický a sociální kapitál (pramenící z absence placené práce) investují do symbolického kapitálu, jehož nositelem je jejich tělo.

„Hegemonní mužství“ je pak v textu od Jakuba Machka o maskulinitě v normalizačních seriálech nadužíváno, až možná zneužíváno. To, že autor jednou používá spojení „hegemonní“, jindy „hegemonické“ a tu zase „hegemoniální“ mužství, ukazuje, že s ním zachází spíše jen přibližně. Matoucí je uvedení hegemonie od Gramscioho nejen ve vztahu ke konceptu Connell, ale především proto, že v textu pracuje s konceptem ideologie (u Halla), což není totéž. Výběr seriálu *Žena za pultem* pro analýzu je zvláštní, jelikož se

Myslím, že je na čase poučit se z kulturního dědictví těchto společností, které zpravidla nazýváme „primitivními“, a přijmout transgender osob, jež žijí i okolo nás, v naší kultuře, takové jaké jsou, bez ohledu na odlišnost jejich genderu, či, chceme-li, pohlaví, které je v naší společnosti považováno za zásadní – přirozenou – definiční normu. Doufám také, že další ročníky Transgender Me se budou nastolenou otázkou a způsoby jejího řešení dále zabývat.

Poznámky

1 Pojmem lidé „Dvou duší“ odkazují na komunity Two Spirit. Pojmenování „Two Spirit“ si američtí indiáni vybrali jako reprezentativní název pro jedince z rozličných kmenů, jejichž gender je z naší západní perspektivy nestandardní. Pod pojmem Two Spirit spadají stovky označení pro rozličně genderově vnímané jedince napříč celou Amerikou a mnoha kmeny. Pojem „Dvou duší“ je možná poněkud neohrabaná snaha vytvořit český ekvivalent tohoto termínu, při jeho použití je třeba mít na paměti, že jde o termín zastřešující stovky různých genderových pojmů.

2 Houdek, L. 2013. „Transgender me.“ [online]. [cit. 20. 9. 2013]. Dostupné z: <<http://www.techlib.cz/cs/2583-transgender-me/>>.

TROCHA POZORNOSTI PRO SEXUALITU A GENDER V POPULÁRNÍ KULTUŘE / Zdeněk Sloboda

Studia populární kultury, genderu a sexuality toho mají hodně společného. Nejde jen o to, že se v populární kultuře reprodukují lokální i globální genderové i sexuální vzorce a identity. Také obráceně není možné odmyslet vliv populární kultury na konstrukce genderu